

Стала економіка

УДК 330.341.1:658.5

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.15749193>

Методичні засади оцінювання конкурентостійкості промислових підприємств у контексті стратегізації інноваційного розвитку

Марченко Віталій Валерійович

здобувач третього (освітнього-наукового) рівня вищої освіти,

Кременчуцький національний університет

імені Михайла Остроградського,

<https://orcid.org/0009-0007-2182-0496>

Прийнято: 19.04.2025 | Опубліковано: 29.04.2025

Анотація. *Мета* дослідження полягає у розробці науково обґрунтованого підходу до оцінювання конкурентостійкості промислових підприємств, що дозволяє виявляти їхні стратегічні переваги в умовах динамічного зовнішнього середовища та слугує основою для формування сценаріїв інноваційного розвитку. Конкурентостійкість у даному контексті розглядається як здатність підприємства не лише досягати, а й зберігати конкурентоспроможність у довгостроковій перспективі, що особливо актуально для підприємств з високим рівнем інноваційної активності.

Методи. *Методологічною* основою дослідження виступає системний підхід до оцінювання економічної стійкості, інноваційного потенціалу та стратегічної адаптивності підприємства. У дослідженні використано методи структурно-функціонального аналізу, нормування показників за максимальним значенням, а також мультиплікативну модель інтегральної

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

оцінки з урахуванням блоків ефективності, фінансової стабільності, технологічного оновлення, організаційної гнучкості та ринкової динаміки. Інформаційною базою виступають дані статистичної звітності, зокрема форма №1-інновація.

Результати. У межах роботи запропоновано та апробовано методика побудови інтегрального індексу конкурентостійкості, що забезпечує об'єктивну оцінку внутрішніх резервів підприємства та дозволяє встановити залежність між рівнем його конкурентостійкості й інноваційною активністю. Запропонований підхід дозволяє визначати слабкі ланки в управлінні підприємством, здійснювати міжгалузеве порівняння та розробляти стратегічно-орієнтовані сценарії розвитку, адаптовані до умов турбулентного ринкового середовища.

Висновки. Розроблена методика є універсальним інструментом стратегічного аналізу, який може бути використаний у практиці контролінгу промислових підприємств. Вона дозволяє не лише оцінити поточну конкурентоспроможність, а й прогнозувати динаміку її змін під впливом інновацій, що забезпечує підґрунтя для ефективного управління розвитком підприємства в умовах трансформаційних викликів.

Ключові слова: конкурентостійкість підприємства, інноваційний розвиток, інтегральна оцінка, мультиплікативна модель, стратегізація інноваційного розвитку, промислове підприємство

Methodological Principles of Assessing the Competitive Stability of Industrial Enterprises in the Context of Innovation Development Strategy

Marchenko Vitalii

PhD student,

Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University,

<https://orcid.org/0009-0007-2182-0496>

Abstract. *The aim of the study is to develop a scientifically grounded approach to assessing the competitiveness stability of industrial enterprises that allows identifying their strategic advantages in the conditions of a dynamic external environment and serves as a basis for forming innovation development scenarios. Competitiveness stability in this context is considered as the enterprise's ability not only to achieve but also to maintain competitiveness in the long term, which is especially relevant for enterprises with a high level of innovation activity.*

Methods: *The methodological basis of the research is a systemic approach to assessing economic stability, innovation potential, and strategic adaptability of the enterprise. The study uses methods of structural-functional analysis, normalization of indicators by the maximum value, as well as a multiplicative model of integrated assessment considering blocks of efficiency, financial stability, technological renewal, organizational flexibility, and market dynamics. The information base includes statistical reporting data, specifically form №1-innovation.*

Results: *The work proposes and tests a methodology for constructing an integrated competitiveness stability index, which provides an objective assessment of the enterprise's internal reserves and establishes the relationship between its competitiveness stability and innovation activity. The proposed approach allows identifying weak points in enterprise management, conducting inter-sectoral*

comparisons, and developing strategically-oriented development scenarios adapted to the conditions of a turbulent market environment.

Conclusions: *The developed methodology is a universal tool for strategic analysis that can be used in the practice of controlling industrial enterprises. It allows not only to assess the current competitiveness but also to forecast the dynamics of its changes under the influence of innovations, providing a foundation for effective management of enterprise development in the face of transformational challenges.*

Keywords: *enterprise competitiveness stability, innovation development, integrated assessment, multiplicative model, innovation development strategy, industrial enterprise.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобалізації, цифровізації та постійних змін на світових ринках промислові підприємства зіштовхуються з необхідністю адаптації до високого рівня конкуренції. Здатність підприємства залишатися конкурентоспроможним в умовах нестабільного середовища безпосередньо залежить від його конкурентостійкості – спроможності ефективно функціонувати, зберігаючи конкурентні позиції на ринку. У цьому контексті актуальним постає завдання оцінки конкурентостійкості як основи для прийняття обґрунтованих стратегічних рішень щодо інноваційного розвитку підприємств.

Оцінка конкурентостійкості дозволяє виявити сильні й слабкі сторони підприємства, зрозуміти його ринкові перспективи та адаптивні можливості. Це дає змогу не лише реагувати на поточні виклики, але й проактивно формувати сценарії розвитку, орієнтовані на впровадження інновацій. Інновації стають ключовим фактором підвищення ефективності виробничих процесів, розширення асортименту продукції та зміцнення позицій підприємства у довгостроковій перспективі. Формування стратегічно-

орієнтованих сценаріїв інноваційного розвитку на основі оцінки конкурентостійкості дає можливість підприємствам знижувати ризики, пов'язані з впровадженням нових технологій, оптимізувати ресурси та забезпечити стаке зростання. Таким чином, оцінка конкурентостійкості промислових підприємств в контексті стратегізації інноваційного розвитку є надзвичайно актуальною як з наукової, так і з практичної точки зору, оскільки сприяє розробці ефективних підходів до управління розвитком промислових підприємств в умовах сучасної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика оцінки конкурентостійкості підприємств широко розглядається в працях як вітчизняних, так і зарубіжних науковців: Agazu B. [1], Barney J. [2], Куценко Т. [3], Кузьминчук Н. [4], D'Aveni R. [5]. Теоретичні засади формування напрямів інноваційного розвитку підприємств з врахування їх можливостей до стійкого функціонування та адаптації в умовах динамічного ринкового середовища, що ґрунтуються на системному підході до оцінки їх внутрішнього потенціалу, рівня конкурентостійкості та здатності до впровадження інноваційних рішень ґрунтовно розкрито в роботах Naumenko Y. [6], Poliakova Y. [7], Porter M. [8].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак, залишаються невирішеними питання інтеграції результатів оцінки конкурентостійкості у практику стратегізації інноваційного розвитку промислових підприємств, що ускладнює прийняття обґрунтованих управлінських рішень, знижує ефективність стратегічного планування та стримує реалізацію потенціалу інноваційного зростання.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Сформулювати науково обґрунтований підхід до оцінювання конкурентостійкості промислових підприємств, що дозволить визначити їх стратегічні переваги та інноваційні можливості в умовах динамічного ринкового середовища, а також

сприятиме формуванню ефективних сценаріїв розвитку та адаптації підприємств до змін.

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою забезпечення більш глибокого теоретичного осмислення категорії «конкурентостійкість» вважаємо за необхідне звернутися до аналізу її понятійного підґрунтя, а саме – ключового, фундаментального поняття «конкурентоспроможність». Саме в межах його змістової структури формується логіка тлумачення конкурентостійкості як здатності суб’єкта господарювання не лише досягати конкурентних переваг, але й зберігати їх у довгостроковій перспективі за умов динамічних трансформацій зовнішнього середовища [9]. Таким чином, вивчення еволюції та багатовимірності трактувань конкурентоспроможності постає методологічною передумовою для цілісного осмислення природи конкурентостійкості. Так, у науковій літературі використовуються суміжні поняття «конкурентоспроможність» та «конкурентостійкість», які характеризують різні аспекти функціонування підприємства в конкурентному середовищі. Акцентуємо увагу на різноманітності існуючих підходів до трактування конкурентоспроможності та рівнів її прояву (табл. 1). Дослідження сутності поняття «конкурентоспроможність», що широко представлені в науковій літературі, свідчить про наявність різноманітних підходів до його трактування, що відображає багатовимірність цього явища, так і складність його практичного вимірювання.

Таблиця 1

Підходи до трактування поняття «конкурентоспроможність»

Підхід	Сутність поняття «конкурентоспроможність»	Основна ознака / фокус
За рівнями прояву		
Дескриптивний	Розглядає конкурентоспроможність як емпіричне явище без претензії на створення узагальненої теорії.	Виділення окремих рис, що відрізняють конкурентоспроможні об’єкти від неконкурентоспроможних.

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

Атрибутивний	Орієнтований на визначення «ядра» поняття – здатності до конкуренції як головної детермінанти.	Концентрація на ключовій властивості – здатності до конкуренції.
Просторовий	Пов'язаний із системним характером економічної діяльності, що вказує на інтегровану властивість суб'єкта.	Врахування багаторівневої, взаємопов'язаної структури функціонування.
Системний	Аналізує конкурентоспроможність як складну систему, де враховується взаємодія зовнішніх і внутрішніх факторів.	Інтеграція внутрішніх і зовнішніх умов як єдиної системи.
За рівнями дослідження		
Держава	Здатність національної економіки ефективно використовувати ресурси, підвищувати продуктивність і забезпечувати зростання добробуту населення.	Національна економіка
Регіон	Спроможність регіону адаптуватися до змін та формувати нові економічні можливості, базуючись на сталих конкурентних перевагах.	Територіальні утворення
Галузь	Адаптивність підприємств галузі до змін, збереження ефективності функціонування та відповідність ринковим трендам.	Галузеві об'єднання підприємств
Підприємство	Потенціал виробляти товари/послуги, які відповідають потребам споживачів та дозволяють утримувати позиції на ринку.	Окреме підприємство
Товар	Ступінь відповідності продукції вимогам споживачів щодо технічних, економічних, екологічних характеристик.	Продукт як одиниця оцінки

Систематизовано автором на основі [1-2, 5-7]

Серед основних теоретичних інтерпретацій виділяють дескриптивний, атрибутивний, просторовий та системний підходи. Згідно з дескриптивним підходом, конкурентоспроможність розглядається як реальне економічне явище, яке характеризується фрагментарністю теоретичних знань і значущістю лише в межах конкретної економічної дійсності. У межах цього підходу визначаються лише окремі риси, що відрізняють конкурентоспроможні об'єкти від неконкурентоспроможних, без формування єдиного наукового підходу до категорії загалом [1]. Атрибутивний підхід

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

концентрує увагу на виокремленні «ключової» ознаки конкурентоспроможності – здатності до конкуренції. Така характеристика дозволяє виявити внутрішню сутність явища та пояснити його роль у ширшому контексті економічних взаємодій. При цьому структура конкурентоспроможності розкривається через домінуючі атрибути, що визначають поведінку суб'єкта на ринку [2]. Просторовий підхід виходить із положення про рівневу організацію економіки, враховуючи взаємозв'язки суб'єктів конкуренції в межах мережної економіки. Цей підхід дозволяє інтерпретувати конкурентоспроможність як позицію на ринку, що формується під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів, однак не акцентує уваги на внутрішній структурі самого поняття [5]. Натомість системний підхід розглядає конкурентоспроможність як інтегральну властивість економічної системи, що проявляється в результаті взаємодії внутрішніх ресурсів та зовнішнього середовища. У межах такого підходу конкурентоспроможність набуває значення складної категорії, тісно пов'язаної з адаптивністю, інноваційністю та стратегічною гнучкістю суб'єкта господарювання [6]. Результати узагальнення літературних джерел [1-2, 5-7] свідчить про багаторівневу природу конкурентоспроможності. На державному рівні вона трактується як здатність національної економіки забезпечувати сталий розвиток, ефективно використовувати ресурси та підвищувати рівень добробуту населення. На регіональному рівні конкурентоспроможність розглядається як спроможність до інноваційного оновлення та використання локальних переваг для формування нових можливостей. У галузевому вимірі мова йде про адаптивність підприємств до структурних змін, збереження ефективності функціонування та стійкості до зовнішніх впливів. На рівні підприємства конкурентоспроможність визначається через здатність ефективно використовувати власний потенціал для виробництва товарів і послуг, що відповідають потребам споживачів і забезпечують утримання або

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

зміцнення позицій на ринку. У свою чергу, товарна конкурентоспроможність трактується як ступінь відповідності продукту вимогам цільового ринку за технічними, економічними та екологічними параметрами [7].

Таким чином, аналіз наукових підходів свідчить про складність та багатовимірність категорії «конкурентоспроможність», що вимагає системного узагальнення та уточнення змісту цієї економічної категорії з урахуванням її рівневого та функціонального змісту в контексті стратегічного управління інноваційним розвитком підприємств. Тобто, конкурентоспроможність – це наявна та потенційна здатність підприємства ефективно конкурувати на ринку, пропонуючи товари чи послуги, які мають переваги над аналогами (ціна, якість, інноваційність тощо). Фактично конкурентоспроможність відображає поточний стан підприємства порівняно з іншими гравцями на ринку і залежить від ринкової кон'юнктури, споживчого попиту, інноваційності продукції, маркетингу, ціноутворення тощо на відміну від конкурентостійкості, яка характеризує підприємство у довгостроковій перспективі. Конкурентостійкість – це здатність підприємства зберігати або підвищувати свою конкурентоспроможність у довгостроковій перспективі, незважаючи на зовнішні виклики (кризи, нові гравці, зміни технологій), що характеризує стабільність, адаптивність та гнучкість підприємства. Конкурентостійкість особливо важлива для промислових підприємств в контексті вибору стратегічних напрямів їх розвитку на інноваційній основі, оскільки продукція промисловості є матеріало- та наукоємною і потребує постійного вдосконалення технологій, високого рівня інвестицій у наукові дослідження й дослідно-конструкторські розробки, а також здатності підприємства адаптуватися до швидких змін ринкового середовища та технологічних трендів. Поняття «конкурентостійкість» підприємства, подібно до категорії «конкурентоспроможність» підприємства, не має усталеного, однозначного трактування у науковій літературі. З огляду на морфологічну

структуру ключового терміну, конкурентостійкість інтерпретується як сукупність таких змістових характеристик, як здатність, потенціал або можливість підприємства зберігати свої конкурентні позиції в умовах змінного ринкового середовища. Це поняття водночас охоплює як властивість, що відображає стійкість до зовнішніх впливів, так і процес, що засвідчує результативність та ефективність діяльності підприємства в динамічних умовах.

Аналіз категорії «конкурентостійкість підприємства» засвідчує відсутність єдиного, універсального визначення цього поняття в науковій літературі. Дослідники по-різному трактують його зміст, що відображає багатогранність економічної природи конкурентостійкості як складної інтегральної характеристики. Змістовне наповнення терміну часто ґрунтується на морфологічному розумінні, що дозволяє виокремити такі структурні елементи, як «здатність», «спроможність», «можливість», «характеристика ефективності» та «процес функціонування» підприємства в умовах конкуренції. Тобто, взаємозв'язок між конкурентоспроможністю та конкурентостійкістю підприємства є багатовимірним і проявляється як на концептуальному, так і на функціональному рівнях. Конкурентоспроможність, у класичному розумінні, відображає здатність підприємства створювати цінність для споживача шляхом ефективного використання власних ресурсів та досягнення переваг над конкурентами на певному етапі ринкової взаємодії. Вона є динамічним результатом взаємодії внутрішніх і зовнішніх факторів та орієнтується на досягнення високих показників ефективності, інноваційності та клієнтоорієнтованості. Конкурентостійкість, у свою чергу, розглядається як здатність підприємства не лише досягати, а й утримувати належний рівень конкурентоспроможності у довгостроковій перспективі, попри вплив дестабілізуючих чинників зовнішнього середовища. Вона фокусується на системній стабільності,

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

адаптивності, гнучкості стратегічного управління та здатності до самовідновлення. Таким чином, конкурентостійкість є складовою або продовженням конкурентоспроможності, яка забезпечує її збереження та розвиток у часі. Якщо конкурентоспроможність визначає «зріз» поточної ринкової переваги, то конкурентостійкість визначає стійкість цієї переваги у стратегічній перспективі.

Отже, стратегізація розвитку підприємства передбачає не лише досягнення конкурентних переваг у коротко- та середньостроковій перспективі, але й формування цілісної системи механізмів їх збереження, відтворення та адаптації до змін зовнішнього та внутрішнього середовища. Саме в цьому полягає сутнісне наповнення поняття «конкурентостійкість» – як здатності підприємства забезпечувати стійке функціонування та стратегічну мобільність у динамічних умовах господарювання. У контексті інноваційного розвитку промислових підприємств конкурентостійкість набуває особливого значення, адже вона забезпечує безперервність інноваційних процесів, адаптивність до технологічних трансформацій та стійке відтворення конкурентних переваг у довгостроковій перспективі.

Оцінка конкурентостійкості промислових підприємств є ключовим етапом моніторингу їх адаптивності, ресурсного потенціалу та ринкової позиції в умовах нестабільного зовнішнього середовища в рамках аналітико-контролінгового забезпечення для розробки стратегій інноваційного розвитку, що дозволяє своєчасно виявляти ризики, визначати точки зростання та обґрунтовувати ефективні управлінські рішення. Сучасні підходи до оцінки конкурентостійкості промислових підприємств поєднують аналіз внутрішніх ресурсів, ринкових позицій та адаптаційних можливостей, що дозволяє формувати сценарії з урахуванням динаміки зовнішнього середовища.

У межах даного дослідження ключовими складовими процесу діагностики рівня конкурентостійкості промислових підприємств виступають

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

наступні елементи: визначення системи базових індикаторів для оцінювання конкурентостійкості підприємств; здійснення інтегральної оцінки їх конкурентних позицій; аналіз поточного рівня конкурентостійкості та динаміки змін; прогнозування впливу інноваційної складової на зазначений показник; а також розробка управлінських заходів щодо збереження та зміцнення конкурентостійкості на цільовому рівні з урахуванням специфіки інноваційного розвитку підприємства. У контексті стратегізації розвитку промислових підприємств, діагностика рівня їх конкурентостійкості слугує не лише інструментом поточного аналізу, але й основою для формування довгострокових управлінських рішень, орієнтованих на зміцнення ринкових позицій, підвищення інноваційної активності та забезпечення стійкої конкурентної переваги в умовах динамічного зовнішнього середовища. Оцінка конкурентостійкості підприємства ґрунтується на низці методичних підходів, які дозволяють всебічно аналізувати його здатність утримувати конкурентні позиції в довгостроковій перспективі. В табл. 2 подано основні методики, які застосовуються в сучасних наукових дослідженнях і практиці стратегізації розвитку підприємства. Метод інтегральної оцінки передбачає побудову інтегрального показника конкурентостійкості шляхом зведення окремих кількісних показників у єдиний узагальнений індекс. Застосування методів нормалізації, зважування та агрегування показників дає змогу порівнювати конкурентостійкість різних підприємств або динаміку в часі. SWOT-аналіз є одним із найбільш поширених і ефективних методів, що дозволяє якісно оцінити сильні та слабкі сторони підприємства, а також можливості і загрози зовнішнього середовища, що на думку дослідників допомагає визначити ключові напрями розвитку, сформувати стратегії використання переваг і мінімізації ризиків.

Таблиця 2.

Порівняльна характеристика методик оцінки конкурентостійкості підприємств

Назва методики	Суть методу	Переваги	Обмеження
Інтегральна оцінка	Агрегація показників у зведений індекс конкурентостійкості	Кількісна точність, зручність для порівняння	Потребує якісного підбору та зважування індикаторів
SWOT-аналіз з елементами стійкості	Аналіз внутрішніх/зовнішніх чинників з акцентом на здатності адаптуватися	Простота застосування, стратегічна орієнтація	Суб'єктивність інтерпретації, описовий характер
Експертне оцінювання	Опитування фахівців щодо оцінки потенціалу підприємства	Врахування галузевої специфіки, гнучкість	Високий рівень суб'єктивізму, складність обґрунтування вагомостей
Матричні	Аналіз позиції на ринку	Наочність, простота, стратегічність	Обмежена кількість факторів
Сценарний аналіз	Моделювання ймовірних сценаріїв розвитку підприємства та оцінка їх впливу на конкурентостійкість	Орієнтація на майбутнє, стратегічна гнучкість	Необхідність якісної аналітичної бази, складність побудови сценаріїв
Методи, засновані на теорії ефективної конкуренції	Порівняння підприємства за ключовими факторами успіху в галузі	Дає змогу оцінити позицію серед конкурентів	Обмежена глибина аналізу, акцент на зовнішньому порівнянні

Систематизовано автором на основі [3, 5, 8-9]

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

Метод експертного оцінювання базується на опитуванні групи експертів (керівників, аналітиків, галузевих фахівців) з метою визначення рівня стійкості підприємства в конкурентному середовищі. Матричні методи оцінювання конкурентостійкості дозволяють оцінити позицію підприємства або окремих його продуктів у конкурентному середовищі, визначити привабливість ринку та конкурентоспроможність бізнес-одиниць. Головною перевагою матричних методів є їх наочність і простота використання в процесі стратегізації розвитку, проте вони враховують обмежену кількість факторів і часто мають описовий характер. Методи, засновані на теорії ефективної конкуренції передбачають зіставлення показників діяльності підприємства з основними конкурентами, аналіз ефективності використання ресурсів і організації роботи підрозділів, дають змогу глибоко проаналізувати господарську діяльність і визначити резерви підвищення конкурентоспроможності. Метод сценарного аналізу передбачає моделювання ймовірних сценаріїв розвитку зовнішнього середовища і відповідних стратегічних реакцій підприємства, що дозволяє оцінити стійкість конкурентних позицій за умов зміни ключових параметрів (ринку, технологій, цін, ресурсів). Особливо актуальним є застосування даного методу в умовах нестабільної економіки або під час глибоких трансформацій зовнішнього середовища, зокрема воєнних дій, економічних криз чи технологічних зрушень, коли традиційні методи стратегічного планування втрачають ефективність. У таких умовах сценарний аналіз слугує інструментом прогнозування можливих ризиків і адаптації підприємства до нових викликів, забезпечуючи збереження його конкурентостійкості та здатності до відтворення стратегічних переваг.

Зазначені методи оцінювання конкурентостійкості підприємства відрізняються за своєю теоретико-методологічною основою, логікою побудови показників та сферою практичного застосування. Їх доцільність

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

визначається специфікою зовнішнього середовища, цільовими орієнтирами розвитку підприємства та рівнем доступності релевантної інформації. У цьому контексті, з огляду на необхідність здійснення глибокої та всебічної оцінки стану інноваційного розвитку підприємства як складової системи контролінгу його інноваційної діяльності, обґрунтованим видається використання інтегрального методу, відомого також як комплексний підхід [11]. Інтегральний метод вирізняється системністю, логічною завершеністю та універсальністю, оскільки дозволяє агрегувати різнорідні показники у єдиний узагальнений індикатор, що відображає поточний рівень конкурентостійкості підприємства. Цей метод дає змогу не лише забезпечити кількісну оцінку конкурентних позицій підприємства, але й виявити напрями для їх подальшого стратегічного зміцнення. Його інформативність і візуальна наочність роблять його ефективним інструментом як для внутрішнього моніторингу, так і для порівняльного аналізу в межах галузі. На практиці інтегральний підхід є одним із найбільш поширених, оскільки охоплює не лише параметри, що характеризують конкурентоспроможність продукції, але й відображає результати господарсько-фінансової діяльності підприємства, рівень використання ресурсного потенціалу, інноваційної активності та адаптивності до умов зовнішнього середовища. У такий спосіб інтегральна оцінка виступає як базовий елемент системного аналізу конкурентного стану підприємства в умовах динамічного ринку.

Застосування інтегральної методики оцінювання дає змогу сформувати цілісне уявлення про рівень конкурентостійкості підприємства, розуміючи її саме як міру досягнення стратегічної переваги, а не лише як поточний стан. Важливою перевагою цього підходу є його здатність забезпечити аналітичну основу для оцінювання ступеня впливу окремих критеріїв і факторів на позицію підприємства в конкурентному середовищі. Інтегральна оцінка, що базується на поєднанні якісних і кількісних показників, виступає як

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

ефективний інструмент порівняльного аналізу потенціалу промислових підприємств в умовах конкуренції. Суттєвим аспектом, який визначає ефективність застосування інтегрального методу, є необхідність формалізації аналітичних завдань, зокрема через ієрархічну структуру оцінюваних факторів та визначення вагових коефіцієнтів для кожного з критеріїв, що впливають на прийняття альтернативних управлінських рішень. Без такої структуризації неможливо забезпечити обґрунтованість результатів інтегрального оцінювання, особливо у випадку складних об'єктів дослідження, до яких належать промислові підприємства з високим ступенем технологічної та організаційної складності.

У зв'язку з цим, обчислення інтегрального показника конкурентостійкості має передбачати попередній аналіз впливу факторів мікро- та макросередовища, що визначають стратегічну позицію підприємства. До таких факторів належать: стратегічні цілі підприємства, ресурсне забезпечення (включаючи нематеріальні активи), зовнішні умови прямої дії (ринок, конкуренти, споживачі) та опосередкованого впливу (економічна, політична, соціальна динаміка). У результаті узагальнення наукових джерел, в яких розглядаються підходи до оцінки конкурентостійкості підприємств, проведено контент-аналіз, за підсумками якого визначено найбільш релевантні та репрезентативні показники, що найчастіше фігурують у науковій літературі [5, 6, 9-11], які згруповано за функціональними блоками відповідно до логіки побудови системи оцінювання: ефективність діяльності, фінансова стабільність, інноваційно-технологічна модернізація, організаційна адаптивність та маркетингово-збутова результативність. Це дозволяє не лише фіксувати поточний рівень конкурентостійкості, але й визначати вузькі місця, формувати стратегічні орієнтири та розробляти стратегічно-орієнтовані сценарії інноваційного розвитку для підвищення стійкості в конкурентному середовищі. Переважна

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

більшість зазначених показників є розрахунковими, для обчислення яких використовувалися дані офіційної статистичної звітності підприємств. Інші показники (R_7 , R_8) – є безпосередньо присутніми в статистичній звітності №1-інновація. Варто підкреслити, що, незважаючи на відносно малу кількість показників, при їх відборі було дотримано принципу комплексності, оскільки охоплені найбільш суттєві аспекти господарської діяльності, при цьому уникнуто дублювання показників. Таким чином, авторський підхід до побудови системи оцінювання конкурентостійкості промислових підприємств виступає методичною базою для визначення ключових факторів, що впливають на конкурентостійкість, та дозволяє сформулювати стратегії для адаптації підприємств до мінливих ринкових умов, забезпечуючи таким чином розробку стратегічно-орієнтованих сценаріїв інноваційного розвитку, що сприяють підвищенню їх довгострокової конкурентостійкості в умовах глобалізації та технологічних трансформацій. Індекс конкурентостійкості промислових підприємств розраховується шляхом обчислення часткових показників конкурентостійкості за функціональними блоками за формулою:

$$CSI = \frac{\prod_{i=1}^n (1 + R_i')}{2^n}, \quad (1)$$

де R_i' – часткові показники оцінки рівня конкурентостійкості за функціональними блоками відповідно до ключових детермінант діяльності промислових підприємств: ефективність діяльності, фінансова стабільність, інноваційно-технологічна модернізація, організаційна адаптивність та маркетингово-збутова результативність;

2^n – максимальне значення, яке може бути досягнуто серед усіх n показників.

Згідно з умовами нормалізації, максимальне значення CSI дорівнює 1.

Для розрахунку інтегрального показника конкурентостійкості пропонується застосувати мультиплікативний підхід. У цьому контексті

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

розглядається нормований показник, тобто значення кожного показника приводяться до інтервалу $[0, 1]$ згідно з формулою:

$$R'_i = R_i / R_{imax} \quad (2)$$

де R_i – значення відповідного i -го часткового показника оцінки рівня конкурентостійкості;

R_{imax} – максимальне значення i -го показника в межах вибірки.

Цей підхід дозволяє стандартизувати різноманітні показники, що забезпечує коректність їхнього подальшого комбінування та підвищує точність оцінки конкурентостійкості промислових підприємства, забезпечуючи комплексне відображення їх здатності адаптуватися до змінюваних ринкових умов, ефективно використовувати наявні ресурси та підтримувати стабільність на конкурентних ринках у довгостроковій перспективі. Необхідність нормування показника R_i викликана кількома факторами, пов'язаними з забезпеченням коректності порівняння різних показників між собою в межах єдиної системи оцінки. Показники можуть бути виражені в різних одиницях і без нормування їх не можна порівнювати безпосередньо, оскільки значення одного показника не можна порівняти з іншим, якщо вони мають різні масштаби. Нормування також дозволяє привести всі показники до однакової шкали, що сприяє їх ефективному комбінуванню. Нормовані показники сприяють більш точному обчисленню інтегральних оцінок, таких як індекс конкурентостійкості, оскільки вони зводять різноманітні характеристики до єдиного формату, що зменшує вплив окремих великих або малих значень на загальну оцінку. Застосування однакового підходу до всіх показників забезпечує цілісність методики оцінки і дозволяє її використовувати для порівняння підприємств в межах різних секторів економіки. Отже, нормування R_i є важливим етапом для досягнення об'єктивної та обґрунтованої оцінки конкурентостійкості промислових підприємств в умовах впливу складних і різноманітних ринкових факторів. У

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

традиційній методології нормування часто використовується підхід на основі стандартного відхилення, що передбачає трансформацію значень показників відносно їх середнього арифметичного. Проте в цьому випадку значна частина нормованих значень набуває від'ємного характеру, що суттєво ускладнює подальше порівняння, агрегування та інтерпретацію результатів. Саме тому в межах даного дослідження було обґрунтовано доцільність використання методу нормування за максимальним значенням показника, який дає змогу уникнути негативних значень і забезпечує уніфікацію показників у межах інтервалу $[0;1]$. Обрання мультиплікативної моделі інтегральної оцінки конкурентоспроможності зумовлено складною природою цього поняття, що поєднує як кількісні, так і якісні характеристики діяльності промислового підприємства. Така модель дозволяє не лише відобразити багатовимірність явища конкурентоспроможності, але й врахувати системний ефект взаємодії між окремими складовими, що її формують. Це особливо актуально в умовах динамічного зовнішнього середовища, де успішність підприємства визначається не ізольованими факторами, а їх збалансованою сукупністю. На основі узагальнення наукових підходів запропоновано структурну модель науково-практичного підходу до оцінювання рівня конкурентостійкості промислових підприємств, яка включає такі етапи (рис. 1).

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

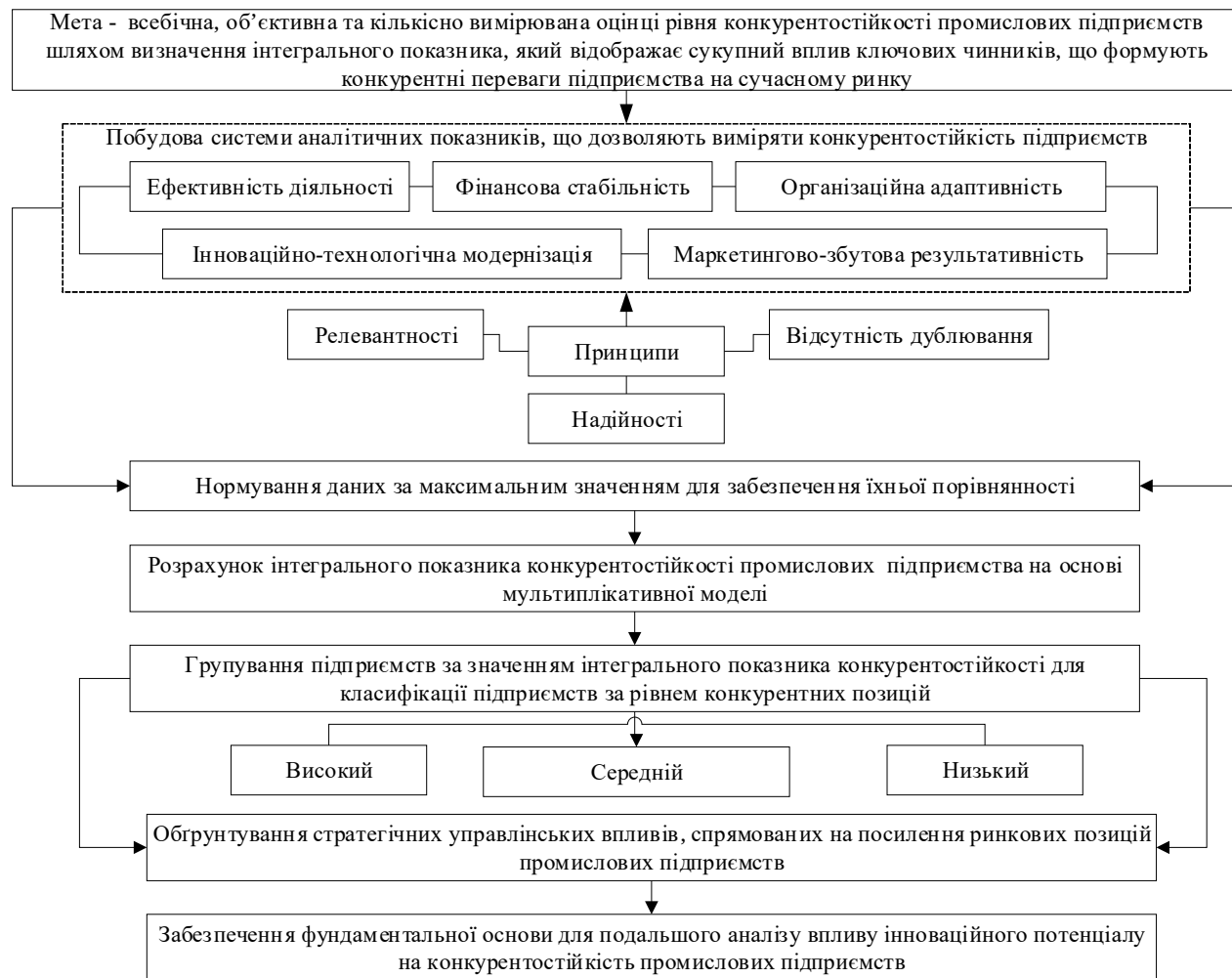

Рис. 1. Науково-практичний підхід до оцінювання рівня конкурентостійкості промислових підприємств

Джерело: власна розробка автора

Висновки. Таким чином, розроблено та методично обґрунтовано інтегрований науково-практичний підхід до оцінювання рівня конкурентостійкості промислових підприємств, який базується на системному відборі релевантних показників із врахуванням статистичних джерел та використанні адаптованої мультиплікативної моделі інтеграції нормованих показників, що дозволяє здійснювати комплексну оцінку конкурентостійкості не лише у її класичному розумінні, а й у контексті інноваційної активності підприємств для забезпечення підґрунтя для стратегічного контролінгу та формування сценаріїв їхнього інноваційного розвитку.

Список використаних джерел

1. Agazu B.G., Kero C.A. Innovation strategy and firm competitiveness: a systematic literature review. J Innov Entrep 2024. №13, 24. <https://doi.org/10.1186/s13731-024-00381-9>
2. Barney J. B. Firm resources and sustained competitive advantage. Journal of Management. 1991. Vol. 17(1). P. 99–120.
3. Куценко Т. М., Терованесова О. Ю. Конкурентостійкість підприємства в аспекті організаційного та управлінського теоретико-методичного інструментарію. Журнал європейської економіки. Тернопільський національний економічний університет. 2020. Том 19, №3. С. 587-604.
4. Кузьминчук Н.В., Шайтуро О.П., Євтушенко В.А., Куценко Т.М., Терованесова О.Ю. Управління конкурентостійкістю підприємств: теорія і методи сучасних досліджень, організаційно–правове забезпечення: монографія. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна. 2021. 423 с.
5. D’Aveni R. A. Hypercompetition: Managing the Dynamics of Strategic Maneuvering. New York : Free Press, 1994. 384 p.
6. Naumenko, Yurii. Theoretical Foundations for Formulating a Strategy to Ensure the Competitiveness of an Enterprise. Economics: time realities. 2024. Vol. 5. P. 59-67.
7. Poliakova Y. The Theoretical Aspects of the Concept of Enterprise Competitiveness Management. Business Inform. 2024. №10. P. 315-321.
8. Porter M. The Competitive Advantage of Nations. New York: Free Press, 1990. 855 p.
9. Кузьминчук Н., Євтушенко В., Куценко Т., Терованесова, О. Конкурентостійкість підприємства в аспекті організаційного та управлінського теоретикометодичного інструментарію. Журнал європейської економіки, 2020. №19(3), С. 587–604

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

10. Семенова Т., Біленко О. Оцінка конкурентоспроможності промислового підприємства. Економічний простір, 2023. №188, С. 137-141.
11. Grant R. M. Contemporary Strategy Analysis. 10th ed. New York : Wiley, 2019. 520 p.
12. Schwab K. The Global Competitiveness Report 2023. World Economic Forum. URL: <https://www.weforum.org/reports>
13. Базилюк, В., Базилюк, К. Методичний підхід до інтегральної оцінки конкурентного потенціалу виробничого підприємства. Економіка та суспільство. 2021. № 25. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-85>
14. Геращенко І. О., Шмадченко О. О. Управління конкурентоспроможністю підприємства. Менеджмент та маркетинг. 2015. Вип. 1 (10). С. 297–301
15. Геселева Н. В., Заріцька Н. М. Теоретико-методологічні основи конкурентоспроможності підприємства. Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. 2012. № 6 (68). С. 156-161.